

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת משפטים תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון תתקס"ד

בסעודה שלישית

מהמכה האחרונה מכת בכורות, שאמר ה' ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור וגוי אני ה' (שמות יב-יב), ודרשו אני ה' אני ולא מלאך ולא שרף. ולכאורה למה יצאה מכה זו משאר כל המכות, הלא ביד ה' ליתן בכח דיבורו של משה, להמית כל בכורי מצרים בניב שפתיו, ויהיו כל המכות שוין על ידו של משה.

ויש לומר כי מצינו בדוד המלך שלא זכה לבנות את מקדש ה', ואמר לו ה', דם לרוב שפכת וגוי לא תבנה בית לשמי וגוי, הנה בן נולד לך, הוא יהיה איש מנוחה וגוי, הוא יבנה בית לשמי (דברי הימים א כב-ח). הרי לנו כי השופך דמים של חבריו אי אפשר להיות לו חלק בבנין הבית, ודוד על ידי רוב המלחמות שלחם הפסיד בזה בנין המקדש, ורק בנו שלמה, שבתקופת מלכותו היה שלום, על כן נבנה המקדש על ידו. (ועיין ילקוט ח"ב רמז תשפד).

ולכן מצינו ביעקב אבינו, ויירא יעקב מאד ויצר לו (בראשית לב-ח), וברש"י ויירא שמא יהרג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים ע"כ. וכתב בחתם סופר (שם קסו.) כי יעקב אמר ושבתי בשלום אל בית אבי, והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלקים (כח-כא), שיהיה זה בית המקדש שהושתת מיעקב, כמו שאמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק לה) שהקב"ה כבש האבן בארץ, והוא אבן שתיה, והוא יסוד הבית המקדש. וזהו רק אם אשוב 'בשלום' אל בית אבי, לאפוקי אם אשוב על ידי מלחמה ושפיכת דמים, לא יתכן שיבנה בית המקדש על ידו. ולכן אף על פי שבטח יעקב בהבטחתו של מקום, ואנכי אהיה עמך ושמתניך, אבל אפשר שיהיה זה על ידי מלחמה ושפיכת דמים. ומשום הכי הוצר ליעקב שלא יהרוג הוא את אחרים ויפסיד שתיית המקדש, עיין שם בארוכה.

וכמו כן כתב בדרשות חתם סופר (לו אדר קלה): דמטעם זה לא רצה משה להלחם בעמלק בעצמו ולשפוך דם בידיו ממש, אלא אמר ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק (שמות יז-ט), מפני שעתיד לבנות את המשכן, ואם ישפוך דם לא יוכל לבנות הבית. ומפני כן במלאכת המשכן נאמר (תהלים צ-יז) ויהי נועם (רש"י לט-ג), שאין בו זי"ן ע"כ. [ונראה דהגם דכתיב במשה, ויך את המצרי ויטמנהו בחול (שמות ב-ב), הרי זה לא היה במעשה ידיו, אלא בשם המפורש (שמו"ר א-ל), וכמו שנאמר (שם ב-ד) הלהרגני אתה אומר (רש"י שם). ועיין בזה בפרדס יוסף (שם אות מה) בענין פעולה הנעשית שלא כדרך הטבע אי הוי פעולה ע"ש].

ולכן כל המכות שלא היה בהם מיתה אלא צער ויסורין באו על ידי משה, שיראו ישראל גודל חשיבותו בעיני ה'. אבל מכת בכורות שהיא שפיכת דמים לא נמסר למשה, שהרי הוא צריך

זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש וגוי (ל-ג). ברש"י (כה-ב) אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כאן, א' תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודי (לט-כו). ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות צבור. ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד ע"כ. ולכאורה יש להבין כיון דלא נתחייבו ליתן לבנין המשכן, אלא מכל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, והוא מטעם כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה', ואין לה' צורך בכסף אלא רחמנא לבא בעי, אשר תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים, אם כן למה בא הציווי של נתינת מחצית השקל להמשכן בחיוב, העשיר לא ירבה והדל לא ימעט. גם להבין מה שנאמר 'זה' יתנו. ובירושלמי (שקלים א-ב) כל העובר על הפקודים, מהו כל העובר, כל דעבר בימא ע"כ. וצריך ביאור מהו הקשר של נתינת מחצית השקל עם מה שעברו בהם.

ובפשטות יש לומר, כי בשעה שעברו בהם אמרו ישראל בשירתם, זה א-לי ואנוהו (טו-ב), ובתרגום ואבני ליה מקדשא, אם כן קיבל כל ישראל על עצמו שהוא יסייע בבנין בית ה'. ולכן גם אם כעת לא נדב לבו אותו ליתן תרומת ה', הרי חיובא רמיא עלייהו במה שקיבלו כולם כבר על עצמם, ומוצא שפתיך תשמור. ועל כן נתחייב כל ישראל ליתן על כל פנים סיוע של מחצית השקל להיות לו חלק בבית ה'. ולכן 'זה' יתנו כל העובר על הפקודים, אותן שעברו בהם ואמרו 'זה א-לי ואנוהו', צריכין ליתן מחצית השקל לבנינו.

*

ונראה לבאר המשך הכתובים בשירתם, אז ישיר משה ובני ישראל וגוי, סוס ורוכבו רמה בהם וגוי, זה א-לי ואנוהו וגוי (שמות טו-א). ובתרגום דין אלקי ואבני ליה מקדשא. וקודם לזה הקדימו סוס ורוכבו רמה בהם, וברש"י שהמים מעלים אותם לרום ומורידין אותם לעומק. והכוונה כמו שנאמר וינער ה' את מצרים בתוך הים (יד-כו), וברש"י כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין בהם, ונתן הקדוש ברוך הוא בהם חיות לקבל היסורין ע"ש. וכן פירש רש"י (טו-ה) יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכין ומטורפין עולין ויורדין ע"ש. ויש להבין קשר הדברים עם מה שסיימו על זה, זה א-לי ואנוהו, אבני ליה מקדשא. וגם להבין הלא נפשות בני אדם מסורין ביד ה' גם לאחר המיתה, ואם רוצה לייסר האדם, הרי זה בידו לעשותו גם אחר מיתתו, ולאיזה צורך האריך חיותם שיוכלו לקבל היסורין.

ונראה כי הנה אנו רואין שכל המכות שבאו על המצריים היו על ידי מעשיו של משה במטה האלקים אשר בידו, חוץ

להקים את המשכן, וכמבואר ברש"י (ל-ט) ויביאו את המשכן אל משה, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן ע"ש. על כן לא נמסר בידו מכת בכורות, שלא יצטרכו ידיו לשפוף דם. – ולכן סיים שם הכתוב (יב-ג) והיה הדם לכם לאות על הבתים, והיינו שזמה שאתם רואים, ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור בארץ מצרים, אני ה'. ולא תהא מכת בכורות על ידי משה, כדי שלא לשפוף דם, על כן הדם הזה יהיה לכם לאות על 'הבתים', שיזכה משה לבנות את בית ה' שישכון השכינה ביניכם בהמשכן.

*

אמנם אכתי הדבר צריך ביאור, דהרי בקריעת ים סוף כתיב, שאמר ה' למשה, נטה את ירך על הים, וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו, ויט משה את ידו על הים, וישב הים לפנות בוקר לאיתנו וגו', וישבו המים ויכסו את הרכב וכו', לא נשאר בהם עד אחד (יד-כ), אם כן הרי שפך משה בידו דם כל המצריים בתוך הים, ואיך זכה לבנות אחר כך המשכן.

ונראה דאיתא בגמרא (חולין טו.) אמר רב פפא האי מאן דכפתיה [קשרן] לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא [שהפנה המים לעבור עליו וניערוהו] ומית, חייב [דהרגו ממש באותן המים, והן הן כלי זיינו, ולא הוי גרמא]. מאי טעמא, גירי דידיה הוא דאהני ביה. והני מילי בכח ראשון [שקשרו סמוך לשפת המים, וכיון שנקב נקב בשפת המים, מיד באו המים לפיו]. אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא [שקשרו ברחוק והמים הלכו שם, אף על פי שהוא נקב הנקב והפכו לשם, פטור דגרמא בעלמא הוא] ע"כ. ומעתה אם היו המצריים מתים תיכף כאשר ירד עליהם מי הים, היה משה נחשב כשופך דמים בנטיית המטה על הים, שהרגם בכח ראשון, אבל הם לא מתו תיכף, שנתן ה' בהם חיות, והיו עולים ויורדים בים, וסוס ורוכבו 'רמה' בים, אשר לא רק שירדו למטה, אלא היו חיים וקיימים ושוב עלו לרום, ושוב 'ירד' בים שירדו למטה, וכיון שלא מתו בכח ראשון, אין זה מעשה ידיו של משה, אלא גרמא בעלמא הוא, ושפיר יעלה בידו לבנות את משכן ה'.

ומעתה כאשר צוה ה' למשה נטה את ירך על הים וישבו המים, היה כואב למשה ולכל ישראל כי על ידי זה לא יוכל לבנות עוד את בית ה', ואם משה לא יקימו הרי אין בכח שום אדם להקימו. אך כאשר ראו שהמצריים לא מתו תיכף, אלא סוס ורוכבו רמה בים, שהיו שוב עולים לרום ויורדין שוב למטה, אז אמרו שירה שיוכלו להקים את משכן ה'. וזהו 'אז' ישיר משה ובני ישראל, אז כאשר ראו וינער את מצרים, כנוער את הקדירה, שנתן להם חיות לטבול ולא מתו תיכף, אז אמרו שירה, אשריה לה' כי סוס ורוכבו רמה בים, שעלו לרום ולא מתו מיד, ומעתה זה א-לי ואנוהו, אוכל לבנות לו בית מקדשא, כי ידי משה לא מולוכלים בשפיכת דמים.

*

והנה מצינו בבנות צלפחד שבאו מטה יוסף למשה ואמרו, והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים, ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו וגו' (במדבר לו-ג). ויצו משה את בני ישראל על פי ה', כן מטה בני יוסף דוברים וגו', ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אלה מטה וגו'. ובגמרא (ב"ב קכ.) דדבר זה לא היה נוהג אלא בדרך הזה ע"ש. וכתוב בתפארת שלמה (פ' מסעי) לבאר, כי הנה צריך כל איש להשתוקק בכל לבבו על ארץ ישראל וקדושתה וכו'. והנה התעוררות הלזה של תשוקת הארץ, כשתהיה באמת מעומק הלב שידאב באמת בנפשו על כבוד ארץ הקדושה, הנה בזה מעורר למעלה הרחמים והרצון על הגאולה במהרה כמו שכתוב (תהלים קכ-ה) שאלו שלום ירושלים, ועל ידי כן ישליו אוהביך במהרה בימינו. וכן היה בבני יוסף שמכח תשוקתם לארץ ישראל, עד

שהרע בעיניהם שתסוב נחלה כמו שאמרו, הנה על ידי כן המשיכו הציווי מה' לא תסוב נחלה ממטה למטה כנ"ל. ואם לא היה תשוקתם כל כך לא השיגו הציווי בזאת.

וכן מצינו ברומה לזה בענין פסח שני במאמר האנשים הטמאים, שהיתה תשוקתם גדולה מאד לעשות הפסח, ומקירות לבבם צווחו (במדבר ט-ז) למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'. על כן נעתר להם ה' ונתן להם מצות פסח שני. כי על ידי תשוקתם הנכונה לפני ה' המשיכו הלכות חדשות הנ"ל. הנה כמוהם אם תגבר התשוקה בלב איש מבני ישראל אל הארץ ובנין בית המקדש, הלא חיש מהר יעתר להם, כי הלא בנוי ועומד הוא למעלה, רק שצריך לבקש עליו להורידו, כמו שכתוב (דברים יב-ה) לשכנו תדרשו ובאת שמה וכו'. ולכך כאשר צוה לחלק ארץ ישראל, התעוררו מטה בני יוסף עם גודל תשוקתם על הארץ וקדושתה, הנה המשיכו המצוה הזאת של לא תסוב נחלה, אבל אחר כך אבדו אותו החשק, לכך אחר כך הותרו השבטים לבא זה בזה, שלא נצטוו לא תסוב נחלה רק לאותו הדור לבד עכ"ל"ק (ועיין שמן ראש שבועות תעג).

ועל דרך זה יש לומר, כי בשעת קריעת ים סוף נגלה ה' בכבודו עליהם, והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים (רש"י טו-ג), הרי שזכו להתגלות של הקב"ה בעולם, שירד ה' מן השמים ונגלה עליהם. וכאשר ראו שיתכן התגלות כזו למטה, חמדו והתאוו שישכין ה' את שכינתו למטה, והתגעגעו לבנות בית לה' להיות שכינתו שרויה בתוכה. וכאשר אמרו 'זה א-לי', שראו כביכול את ה' עומד לפניהם בעולם התחתון הזה, הוסיפו בגעגועין ואמרו 'ואנוהו', אבני ליה מקדשא, וביקשו שישרה ה' שכינתו למטה. ובילקוט מעם לוועז כתב, שראו אז בים גם את בית המקדש וירושלים של מעלה ע"ש. על כן התאוו גם לבנות בית לה' למטה. ועל דרך שמצינו במדרש (במדבר"ג) בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים, והיו כולן עשויין דגלים דגלים, כיון שראו אותן ישראל, התחילו מתאוין לדגלים וכו', אמר להם הקב"ה חייכם שאני ממלא משאלותיכם ע"ש.

וכיון שרצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע (תהלים קמד-ט), המשיכו בגעגועין אלו, שזכו להצטוות ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה-ח), כי מגודל השאיפה לקירוב אלוקי, אמרו זה א-לי ואנוהו. אם יש גילוי אלוקי על הים, יתכן להמשיך זה גם להלאה בבית ה'. ואמרו זה א-לי 'ואנוהו', שיש בזה עוד פירוש 'אני והוא' (שבת קלג). והיינו כי במקדש ה' זכו להתקרב אל ה' בלי שום מסך המבדיל ביניהם, והיה שם זיווג האמיתי של כנסת ישראל באלקיו. ובמה שאבנה ליה מקדשא, נזכה לקירבת ה' של אני והוא.

וזהו שנאמר, זה יתנו כל העובר על הפקודים, כי הנה נתינת המחצית השקל היתה לעשיית יסוד המשכן, לצקת את אדני הקודש (לח-כ). וציווי של המשכן זכו ישראל להמשיך למטה באמרם על הים זה א-לי ואנוהו. ועל כן אמר 'זה', עבור שאמרו ישראל בשירתם 'זה א-לי ואנוהו', והמשיכו בזה בנין המשכן, על כן יתנו כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא, מחצית השקל לבנות את בית ה'.

ויתכן לרמוז בהנגינה של זה יתנו, מונח רביעי, כי לפי מה שנתבאר דמצות עשיית המשכן נמשכה למטה מהגעגועין של ישראל, הרי יש לנו בתורה ארבעה דברים שזכו ישראל באופן כזה. חדא, מצות פסח שני. שנית, מצות לא תסוב נחלה ממטה למטה. שלישית, ענין הדגלים במדבר. ורביעית, מצות בנין המקדש, שהיתה ההמשכה הראשונה מוקדם לכולם. ועל כן נרמז במצוה זו 'מונח רביעי', שמדה זו שמצינו כאן בעשיית המשכן, זכו לה ישראל ארבעה פעמים.

הגליון הזה נגנז על ידי

לעילוי נשמת הר"ר נתן ב"ר יצחק ע"ה נפטר י"א אדר - תנצ"ב. הוצאת ע"י בנו הר"ר יעקב פנחס פישער הי"ד	לעילוי נשמת מרת מרים ב"ר שלמה זלמן ע"ה נפטר י"ב אדר - תנצ"ב. הוצאת ע"י משפחת בניער	מרת ר' הערשל טענענבוים הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מרת ר' יואל ב"ר יעקב וערצבערגער הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מרת ר' אהרן ווייסבערג הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעיל התורה והמצוות
---	--	--	---	--

הרוצה לנגזב להוצאת הגליון יפנה להר"ר יואל ברא"ש פייערווערקער הי"ד 347.243.1944